

<https://helda.helsinki.fi>

Johdanto

Strang, Johan

Gaudeamus

2020

Strang , J , Wallgren , T & Soukola , T 2020 , Johdanto . julkaisussa J Strang & T Wallgren (toim) , Georg Henrik von Wright : Modernin ajan ajattelija . Gaudeamus , Helsinki , Sivut 7-20 .

<http://hdl.handle.net/10138/325022>

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

This is an authors manuscript, submitted to *Gaudeamus* for publishing in the book *Georg Henrik von Wright: Modernin ajan ajattelija* (eds. Johan Strang & Thomas Wallgren, 2020, translated from Swedish by Timo Soukola)

<O1>Johan Strang & Thomas Wallgren: Johdanto

Ruotsin työväen sivistysliitto (Arbetarnas bildningsförbund) järjesti keväällä 1995 Tukholmassa päivän mittaisen seminaarin aiheesta ”Oman ajan ymmärtäminen”. Pääalustuksen piti suomalainen filosofi Georg Henrik von Wright. Tukholman työväentalon suureen luentosaliin mahtuu 1300 kuulijaa, mutta tuolloin tila loppui kesken, sillä kiinnostuneita tulvi paikalle yli kaksituhatta.¹ Tuskin kukaan pohjoismainen filosofi on koskaan herättänyt sellaista mielenkiintoa tai saavuttanut sellaista kiistatonta arvovaltaa julkisessa keskustelussa kuin von Wright 1980- ja 1990-luvulla. Hänestä tuli suorastaan älykön arkkityyppi, ja hänet valittiinkin ylivoimaisesti Suomen johtavaksi intellektuelliksi *Helsingin Sanomien* järjestämässä äänestyksissä vuosina 1989 ja 2002.

Yksi tämän artikkelikokoelman tehtävistä on etsiä selitystä von Wright -ilmiölle. Kuka hän oli, mitä hän tavoitteli ja miksi hänen ajatuksensa koettiin niin tähdellisiksi? Kuinka tärkeä von Wright on meille nyt?

Von Wrightin elämänvaiheiden yksityiskohdat tunnetaan melko hyvin etenkin sen vuoksi, että hän itse kertoi niistä vuonna 2001 ilmestyneissä muistelmissaan (*Mitt liv som jag minns det*, suom. *Elämäni niin kuin sen muistan*, 2002). Von Wright syntyi 14. kesäkuuta 1916 Helsingissä vakavaraiseen, melko menestyvään ja sivistyneeseen liikemiesperheeseen. Hän kävi Helsingin ruotsinkielistä normaalilyseota, sairasteli jonkin verran 11–12-vuotiaana, tuli hyvin toimeen ihmisten kanssa ja kirjoitti keväällä 1934 ylioppilaaksi koulunsa klassisen linjan parhaana. Opiskellessaan filosofiaa von Wright sai karismaattiseksi opettajakseen sukulaisensa Eino Kailan. Professori Kaila oli tuolloin perehdyttämässä suomalaisia ylioppilaita Wienin koulukuntaan, joka oli maailmansotien välisen kauden keskeinen filosofinen suuntaus. Von Wright matkusti Euroopan halki Italiaan elämästä monin tavoin nauttivan hyvän ystävänsä, taideteoreetikko ja kirjailija Göran Schildtin kanssa. Keväällä 1939 von Wrightilla oli Cambridgessa dramaattisia piirteitä saanut kohtaaminen Ludwig Wittgensteinin kanssa. Kaksi vuotta myöhemmin suomalaisfilosofi avioitui Elisabeth von Troilin kanssa ja puolusti menestyksekkäästi väitöskirjaansa induktion ongelmasta.

¹ Esitelmä julkaistiin teoksessa *Röster om von Wright* (1995, Näkemyksiä von Wrightistä).

Sodan jälkeen von Wright solmi uudelleen ystävyys Wittgensteiniin sekä tuli nopeasti kuuluisaksi loogikkona ja analyyttisen filosofian edistäjänä.

Von Wrightin menestystarina on ainutlaatuinen Suomen tieteen historiassa (joskin joku saattaa arvostaa Edvard Westermarckin saavutuksia vieläkin enemmän). Vuonna 1946 von Wright nimitettiin professoriksi Helsingin yliopistoon ja kutsuttiin kaksi vuotta myöhemmin Cambridgen yliopistoon. Juuri 32 vuotta täyttäneelle von Wrightille myönnettiin Cambridgessa professuuri, jonka edellinen haltija oli Ludwig Wittgenstein, 1900-luvun kenties tärkein filosofi.

1900-luvun jälkipuoliskolla von Wright vankisti edelleen asemaansa yhtenä aikansa huomattavimmista analyyttisistä filosofiista muun muassa kehittämällä niin sanotun deonttisen logiikan, joka sai keskeisen aseman oikeusfilosofiassa, sekä tieteenfilosofiaa ja arvoteoriaa tarkastelevilla tutkimuksillaan. Arvostetussa julkaisusarjassa *The Library of Living Philosophers* (Elävien filosofien kirjasto) ilmestyi vuonna 1989 von Wrightia käsittelevä nide. Hän oli ensimmäinen pohjoismainen filosofi, jolle suotiin tämä kunnia. Teos koostui artikkeleista, joissa lukuaisat aikansa etevimmät filosofit erittelivät von Wrightin filosofiaa. Lisäksi kokoelmassa julkaistiin von Wrightin huomautuksia artikkeleihin sekä hänen filosofinen omaelämäkertansa. Von Wrightin filosofialle on omistettu monia muitakin teoksia, esimerkiksi Rosaria Egidin toimittama *In Search of a New Humanism. The Philosophy of Georg Henrik von Wright* (Uutta humanismia etsimässä. Georg Henrik von Wrightin filosofia, 1999), Ilkka Niiniluodon ja Risto Vilkon toimittama *Philosophical Essays in Memoriam Georg Henrik von Wright* (Filosofisia tutkielmia Georg Henrik von Wrightin muistoksi, 2005), Frederick Stoutlandin toimittama *Philosophical Probing. Essays on von Wright's Later Work* (Filosofisia tutkimuksia von Wrightin myöhäistuotannosta, 2009) sekä Georg Megglen ja Risto Vilkon toimittama *Georg Henrik von Wright's Book of Friends* (Georg Henrik von Wrightin ystäväkirja, 2016).²

[Sopisiko tämän kappaleen alkuun maininta von Wrightin tieteenfilosofiaa käsittelevästä esitelmästä, joka päätettiin ottaa mukaan tähän kokoelmaan?] Akateeminen filosofinen tutkimus ei kuitenkaan saa etusijaa tässä artikkelikokoelmassa, joka perustuu osittain Svenska litteratursällskapetin vuonna 2011 järjestämään seminaariin. Sen sijaan teoksessa tarkastellaan ennen muuta von Wrightin esseistiikkaa ja hänen aikanaan saamaansa osaa yhtenä Pohjoismaiden johtavista intellektuelleista. Outoa kyllä tällainen näkökulma on aivan uusi.

² Filosofia.fi -verkkosivustolla on lisäksi käytettävissä Yrsa Neumanin ja Lars Hertzbergin toimittama Georg Henrik von Wright -kokoelma.

Miksi von Wrightin esseetuotantoon ja intellektuellin osaan ei ole kiinnitetty aiemmin huomiota? Yksi selitys voi olla se, että kahden viime vuosikymmenen kuluessa kulttuurielämän ja julkisen väittelyn ehdot ovat muuttuneet dramaattisesti. Aihetta käsitellään useissa tämän kokoelman artikkeleissa. Esimerkiksi Nora Hämäläinen ja Merete Mazzarella korostavat esseelle asetettujen tyylin ja iskevyyden vaatimusten muuttuneen siten, että von Wrightin sanonta saattaa nykylukijasta tuntua vanhakantaiselta, mahtipontiselta ja ehkä holhoavaltakin. Hämäläisen ja Mazzarellan esitysten rinnalla kannattaa lukea Anna-Stina Lindhomin artikkelia, jossa pohditaan aatehistorian näkökulmasta ja käsitteitä eritellen esseemuodon kehitystä Michel de Montaignesta Michel Foucault'hon sekä vertaillaan von Wrightin ja taiteilija, runoilija ja ajattelija Carl-Gustaf Liliuksen esseistiikkaa.

On niin ikään kiinnostavaa tarkastella julkisuudessa toimivien intellektuellien kansallisen ja yhteiskunnallisen aseman muutoksia. Näin tehdään eri näkökulmista Svante Nordinin, Stefan Nygårdin, Johan Strangin, Risto Volasen ja Anne-Marie Søndergaard Christensenin artikkeleissa. Nykyisin politiikan ja tieteen kohtaamisalueilla käytävä keskustelu näyttää rajoittuvan yhä selvemmin ekonomistien, konsulttien, lobbaajien ja tilaustutkijoiden laatimiin selvityksiin. Riippumattoman kriittisen tarkastelun avulla saavutettaville laajoille ja yllättäville näkemyksille sen sijaan riittää yhä vähemmän aikaa ja kärsivällisyyttä. Tämän artikkelikokoelman voidaankin katsoa käsittelevän yhteiskunnallista tehtävää, joka hyvine ja huonoine puolineen oli mahdollinen vielä 1900-luvulla mutta joka on muuttumassa vähäpätöiseksi, ehkä jopa katoamassa. Teoksemme von Wrightista avaa näkökulmia Pohjoismaiden 1900-luvun historiaan mutta toivottavasti myös innostaa käymään keskustelua ja tekemään uutta tutkimusta korkeakouluissa harjoitettavan tieteen ja demokraattisen julkisuuden vuorovaikutuksen ehdoista sekä niin sanottujen intellektuellien tulevaisuudesta.

Toinen teoksemme punainen lanka on von Wrightin tuotannon sisäinen jännite, johon hän joskus viittasi puhumalla kahdesta eri puolestaan. Jännite näkyi muun muassa siinä, miten selvästi von Wright erotti tieteelliset filosofiset tekstinsä kirjallisuutta käsittelevistä ja ajankriittisistä esseistään. Jännite näiden kahden puolen välillä leimasi voimakkaasti von Wrightin intellektuaalista minää. Piirre on samalla sekä aikakaudelle ominainen että salaperäinen. Ehkä von Wrightin tärkeys omalle ajalleen perustui juuri rohkeuteen, avoimuuteen ja suoruuteen, joita hän osoitti pohtiessaan tieteentekijöille ja intellektuelleille 1900-luvulla asetettuja ristiriitaisia vaatimuksia. Kaikki teoksemme artikkelit ammentavat tästä von Wrightin kamppailusta. Puheenvuorot ilmentävät pakottavaa tarvetta ottaa kantaa ristiriitaan, jonka koettelemaksi von Wright aikanaan tunsii joutuvansa. Von Wrightia painaneet ongelmat eivät selvästikään ole kadonneet. Ne vaikuttavat yhä

ja muovaavat niiden ihmisten elämää, jotka yrittävät jatkaa kriisiin ajautunutta nykyajan valistustyötä.

Kuten Stefan Nygård toteaa taustoittavassa artikkelissaan, von Wright varttui maailmansotien välisellä kaudella, jolloin suomenruotsalainen porvaristo perinteidensä mukaisesti suuntautui henkisesti ennen muuta saksalaiseen sivistyshumanismiin (myös sen kansallissosialistiseen kieroutumaan). Samaan aikaan kuitenkin herätti yhä enemmän kiinnostusta anglosaksisen kulttuuripiirin liberalismi, johon von Wright tutustui jo nuoruudessaan muun muassa *Nya Argus* - aikakauskirjan välityksellä. Opiskellessaan Eino Kailan opastuksella 1930-luvun puolivälissä von Wright sai uusia tärkeitä vaikutteita loogisesta empirismistä, joka oli tuohon aikaan filosofian kärkisuuntaus. Kaila kuului Wienin piiriin niin sanottuun oikeistosiipeen, joka suhtautui epäillen piiriin vasemmistosiiven (Otto Neurathin, Rudolf Carnapin ja muiden) tapaan yhdistää toisiinsa luottamus tieteen ripeään kehittymiseen ja usko sosialismin tuomaan edistykseen. Vuosien 1939 ja 1951 välillä von Wrightin henkiseen kehitykseen luonnollisesti vaikutti Eurooppaa ja Suomea kohdannut historiallinen myllerrys mutta myös keskustelut ja ystävyys Wittgensteinin kanssa.

Vaikutteiden pyörremyrskystä astui sodan jälkeen ulos kypsä von Wright, joka oli kehittänyt sittemmin horjuttamattomaksi osoittautuneen kutsumuksensa akateemisen filosofian maailmassa. Hän otti tehtäväkseen kehittää analyyttistä filosofiaa ja vakiinnuttaa sen asema Suomessa ja Helsingin yliopistossa, kuten Johan Strang osoittaa artikkelissaan. Analyyttinen filosofia eteni toisen maailmansodan jälkeen uuteen kehitysvaiheeseen, jota ilmensi yhä vahvempi erikoistuminen. Aluksi tähän kehitykseen voimakkaasti osallistuneen mutta lukuisiin aiheisiin tarttuneen ja syvän aatehistoriallisen panoksen antaneen von Wrightin filosofinkuva ei vuosien kuluessa enää mukautunut analyyttisen filosofian valtavirtaan. Tämä varmaankin johtui von Wrightin ennen sotaa ja sen aikana saamien vaikutteiden monipuolisuudesta.

Koko elämänsä ajan von Wright tunsu tarvetta arvioida kriittisesti modernin kulttuurin moraalista dynamiikkaa myös puhtaasti akateemisen filosofian ulkopuolella. Hänen edustamaansa analyyttistä perinnettä on usein arvosteltu niin sanotusta skientismistä, liiallisesta luottamuksesta tieteen myönteisiin vaikutuksiin, ja sokeasta edistysuskosta. Von Wrightin omaa kirjallista tuotantoa sen sijaan luonnehtivat laaja-alainen kiinnostus Euroopan kulttuuria ja ajatussuuntauksia kohtaan sekä pyrkimys ymmärtää modernin maailman synkkiä puolia (sotia, sittemmin myös ympäristöongelmia, ”teknosysteemin” vankkenevaa ylivaltaa ja tuhoista piittaamatonta kasvun tavoittelua) ja saada ihmiset tuntemaan niistä niin huolta kuin vastuutakin. **[Tähän jotakin ilmastonmuutoksesta?]**

Von Wright kamppaili kaksijakoisuutensa kanssa ja toi toisinaan ilmi tyytymättömyytensä siihen, että hänen intellektuaalisen minänsä kaksi puolta tuottivat erilaisia teoksia: kansainväliselle ammattifilosofien yhteisölle kohdistettuja englanninkielisiä esityksiä ja Pohjoismaiden suurelle yleisölle suunnattuja ruotsinkielisiä esseitä. Suuri osa von Wrightin tuotannosta on edelleen saatavilla vain ruotsiksi tai suomeksi. Tästä huolimatta nimenomaan von Wrightin kesken jäänyt ponnistelu henkisen minänsä eri puolten yhteen nivomiseksi tekee hänestä (ehkäpä J. V. Snellmanin ohella) yhden Suomen eurooppalaisimmista ajattelijoina. Keskustelu ”valistuksen dialektiikasta”, toisin sanoen järjen eri muodoista sekä niihin liittyvistä lupauksista ja uhkista, on ollut tärkeä osa tieteen asemaa kulttuurissa käsitelleestä pohdinnasta ainakin siitä lähtien kun Ranskan akatemiassa käynnistyi 1600-luvun lopussa kuuluisa riita (*querelle*) edistyksestä. Miten tai missä määrin voidaan yhdistää moderniuden kaksi puolta: valistuksen itsekritiikki ja usko järjen edistykselliseen voimaan? Kysymykseen on tuskin koskaan esitetty tyydyttävää vastausta. Selvää on, että von Wrightin elämäntyötä ei voida ymmärtää, jos ei kiinnitetä huomiota hänen pitkään ja päättymättömään painiskeluunsa juuri tämän kysymyksen parissa.

Von Wrightin yhä uudet yritykset selvittää valistuksen herättämän optimismin ja pessimismin problematiikkaa ovat luonnollisesti aihe, joka on eniten kiinnostanut ja innoittanut tämän kokoelman kirjoittajia. Bengt Molander, Anne-Marie Søndergaard Christensen, Thomas Wallgren ja Lars Hertzberg lähestyvät aihetta filosofian näkökulmasta. Molander antaa yleiskuvan siitä, miten von Wrightin näkemys valistuksen dialektiikasta kehittyi vuosien saatossa, sekä esittää yksityiskohtaisia kriittisiä huomautuksia, jotka auttavat ymmärtämään tätä keskeistä juonetta von Wrightin ajattelussa. Søndergaard Christensen keskittyy etsimään von Wrightista piirrettä, joka voisi selittää, miksi suomalaisfilosofi on viime aikoina herättänyt Tanskassa innostusta niin kansallismielisten oikeistoradikaalien parissa kuin ympäristöliikkeen radikaalissa vasemmistosiivessäkin. Wallgren erittelee, miten kaksijakoisen valistustulkinnan synnyttämät purkautumattomat jännitteet kannustivat von Wrightia sekä akateemisessa filosofisessa tutkimuksessa että suhtautumisessa aikalaisyhteiskuntaan. Wallgren ja Søndergaard Christensen päätyvät eri teitä samaan näkemykseen: von Wrightin kyvyttömyys voittaa kaksijakoisuutensa saattoi johtua siitä, että hänelle oli vaikeaa kiteyttää käsityksiään filosofian olemuksesta sekä järjen, tieteen ja filosofian suhteesta. Hertzberg valaisee von Wrightin päättymätöntä jaakobinpainia vertailemalla sitä Wittgensteinin pohdintaan elämän ja työn suhteesta. Aiheesta käytyä keskustelua rikastetaan myös Molanderin artikkelissa, jossa arvioidaan hienosyisesti, missä määrin von Wrightiin vaikutti Prometheus-myytin, Faust-tarun ja Odysseus-teeman käsittely Max Horkheimerin ja Theodor Adornon tuotannossa.

Von Wrightin valistuskäsityksen tarkastelun näkökulmaa laajentaa Bernt Österman, joka ottaa huomioon myös tieteen ja taiteen suhteen. Österman niin ikään pohtii, mitä von Wrightille merkitsi taiteellinen lahjakkuus, jota ilmeni hänen ystävissään Göran Schildtissä ja Wittgensteinissa. Mazzarella puntaroi von Wrightin kahtalaista näkemystä omasta ajastaan erittelemällä filosofin kirjoittajankuvaa sekä hänen poliittisessa ja älyllisessä ympäristössään tapahtuneita muutoksia. Søndergaard Christensen lähestyy aihetta siltä pohjalta, miten von Wrightia on viime vuosina tulkittu Tanskassa. Anna-Stina Lindholm tuo mukaan vielä yhden ulottuvuuden selvityksessään siitä, miten nykyajan nuoret lukijat tulkitsevat von Wrightin kaksijakoista näkemystä valistuksesta ja edistyksestä.

Kaksijakaisuus antoi polttoainetta von Wrightin luovuudelle. Voidaan myös sanoa, että hän onnistui elinaikanaan kääntämään edukseen ristiriidan älyllisen minänsä kahden puolen välillä. Kiistaton luottamus tieteeseen ja vankka kytkeytyminen edistystä suosivaan analyyttiseen filosofiaan antoivat syvällistä ja kiinnostavaa dynamiikkaa niihin von Wrightin kirjoituksiin, joissa hän epäili edistyksen mahdollisuuksia. Samalla von Wrightin nauttima akateeminen arvostus antoi hänelle uskottavuutta yhteiskunnallisesti osallistuvana intellektuellina. Sitä paitsi hänen tiukassa mielessä tieteelliset teoksensa onnistuivat laajakatseisuutensa ansiosta herättämään kiinnostusta myös akateemisen maailman ulkopuolella. Nykyisin tätä tapahtuu filosofiassa enää harvoin. **[Muutin kappalejakoja.]**

Von Wrightin filosofisista teoksista *Explanation and Understanding* (1971, Selittäminen ja ymmärtäminen) lienee saanut eniten lukijoita ja herättänyt eniten keskustelua. Teos alkaa tyyliältään von Wrightin esseistisestä tutulla yleisluonteisella filosofianhistoriallisella johdatuksella kahden tieteellisen perinteen välillä vallitsevaan jännitteeseen: galileilainen suuntaus etsii kausaaliselityksiä, kun taas aristoteelinen suuntaus selittää ilmiöitä teleologisesti (niiden päämäärän perusteella). Von Wright loi maineensa sillanrakentajana modernin filosofian analyyttisen ja mannereurooppalaisen koulukunnan välillä juuri tällä teoksellaan, osittain siksi, että hän yhdistelee siinä ”mannermaista” historismia ja ”angloamerikkalaista” käsiteanalyysia. Toisinaan von Wrightia on luonnehdittu analyyttiseksi hermeneutikoksi.

Explanation and Understanding -teoksen ilmestymisen aikaan von Wright teki myös tutkimuksia, joissa hänen akateemiset, yleishumanistiset ja ajankriittiset tavoitteensa lankesivat jossain määrin yhteen. Näin kävi etenkin Wittgensteinin jälkeensäjääneiden kirjoitusten julkaisemisessa, johon von Wright antoi keskeisen panoksen. Lars Hertzberg pohtii artikkelissaan von Wrightin Wittgenstein-vaikutteita ja -tulkintoja. Aulis Aarnio valaisee von Wrightin merkitystä oikeusteorian kehitykselle

Suomessa ja muualla maailmassa, kun taas Risto Volanen syventyy kuvaamaan von Wrightin tieteenfilosofian ja humanismin vaikutusta Suomen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja poliittiseen kehitykseen.

Omaelämäkerrassaan von Wright toteaa laskeutuneensa akateemisesta norsunluutornistaan vuonna 1967, kun hän otti kantaa Vietnamin sotaa vastaan.³ Kuitenkin von Wright oli aina täydentänyt ammattifilosofin työtään kirjoittamalla myös suurelle yleisölle. Bernt Österman aloittaa artikkelinsa käsittelemällä kirjoituksia, joita von Wright julkaisi *Studentbladetissa* 1930-luvulla. Johan Strang taas tarkastelee kiisteltäviä kannanottoja, jotka von Wright esitti Saksan puolesta *Finsk Tidskrift* -aikakauskirjassa toisen maailmansodan aikana. Sodan jälkeen von Wright liittyi suomenruotsalaisen *Nya Argus* -kulttuurilehden toimituskuntaan ja julkaisi ensimmäisen esseekokoelmansa *Tanke och förkunnelse* (1955; suom. *Ajatus ja julistus*, 1961). Silti vasta ajankriittiset ja kehitysspesimistiset teokset *Humanism som livshållning* (1978; suom. *Humanismi elämänsenteena*, 1981), *Vetenskap och förkunfset* (1986; suom. *Tiede ja ihmisjärki*, 1987) ja *Myten om framsteget* (1993) tekivät von Wrightista toden teolla yhden Pohjolan johtavista intellektuelleista. Juuri nämä teokset saavat päähuomion myös useimmissa tämän teoksen artikkeleissa.

Suomessa sai laajaa huomiota ankara kritiikki, jota maan johtava sosiologi Erik Allardt esitti von Wrightia kohtaan Tieteen päivillä vuonna 1987. Allardt luonnehti von Wrightia romanttiseksi edistyskriitikoksi, ja lehdistössä juttu paisuteltiin taisteluksi, jossa iskivät yhteen paitsi aikansa ehkä arvostetuimmat tiedemiehet myös täysin vastakkaiset tavat ymmärtää tieteen olemus, järki ja edistys. Suomalaisen keskustelun ensimmäisen vaiheen yhteenveto esitettiin jo 1. helmikuuta 1987 *Helsingin Sanomien* julkaisemassa artikkelissa. Sen oli laatinut von Wrightin filosofikollegoihin kuulunut Ilkka Niiniluoto, joka sittemmin yleni Helsingin yliopiston rehtoriksi ja kansleriksi. Ruotsissa taas *Vetenskap och förkunfset* -teoksen julkaiseminen käynnisti *Svenska Dagbladet* -sanomalehden palstoilla käydyin väittelyn, johon osallistui peräti 19 mielipidekirjoittajaa. Keskusteluun osallistui filosofi, intellektuelleja ja näkyviä poliitikkoja, kuten maltillisen kokoomuksen Carl Bildt ja kansanpuolueen Bengt Westerberg. Tässä kirjassa Svante Nordin käsittelee von Wrightin teosten vastaanottoa Ruotsissa, minkä lisäksi Johan Strang vertailee artikkelissaan von Wrightia ruotsalaisfilosofi Ingemar Hedeniukseen. Kärkevyttä karttaneen von Wrightin esseet saattoivat aiheuttaa ristiriitaisia reaktioita ja kiivasta polemiikkia, joita tarkastelee myös tähän teokseen tanskalaisen panoksen antanut Anne-Marie Søndergaard Christensen.

³ Von Wright 2002, 256–258.

Nykyisin vaikuttaa siltä, että von Wright ja hänen ajatuksensa ovat enimmäkseen kadonneet yhteiskunnallisesta keskustelusta niin Suomessa kuin Pohjoismaissakin, vaikka filosofin kuolemasta on kulunut vasta vähän aikaa. Tämä voi tuntua kummalliselta, sillä monet von Wrightin esiin nostamista kysymyksistä ovat itse asiassa polttavampia kuin 20–30 vuotta sitten. Ympäristöuhkat, kasvun rajallisuus ja ylikansallisen hallintokoneiston demokratiaa tukahduttava mahti maailmassa, jossa kansallisvaltioiden ohjauskyky on selvästi heikentynyt, varmasti huolestuttaisivat von Wrightia nykyisin yhtä paljon kuin 1980-luvulla. **[Ilmastonmuutoslisäys sopisi ehkä tähän?]** Anna-Stina Lindholm avaa artikkelissaan huomionarvoisen näkökulman aiheeseen. Hän kertoo lukionopettajana havainneensa, että monet nykypäivän nuoret pitävät itsestäänselvyyksinä von Wrightin arvioita asiakysymyksissä ja jakavat hänen ahdistusta lähentelevän pessimisminsä. Vaikka tämä pitäisi paikkansa yleisestikin, von Wrightin sanoma ei ole vanhentunutta eikä joutavaa. Sen sijaan voidaan katsoa, että hänen ajatuksiltaan on kadonnut olennainen tuoreuden leima, joka antoi keskustelulle pontta vielä 1990-luvun alussa.

Von Wrightille ei ole ilmaantunut luontevaa perillistä. Yksikään pohjoismainen filosofi, tieteen tekijä tai kirjailija ei ole nykyään sellaisessa yhteiskunnallisesti osallistuvan intellektuellin asemassa kuin von Wright 1980- ja 1990-luvulla. Kuten edellä arvelimme, tämä johtunee henkisessä ympäristössä tapahtuneista olennaisista muutoksista, joita Hämäläinen ja Mazzarella erittelevät artikkeleissaan. **[Gaudeamuksen ohjeena on, että kun kirjoittajat viittaavat itseensä, käytetään passiiviin sijaan minä-muotoa, tässä tapauksessa me-muotoa, koska kirjoittajia on kaksi.]**

Miksi sitten olemme päätyneet julkaisemaan tällaisen teoksen? Monista vaikuttimista tulee ottaa esiin kaksi, ensiksi historiallinen uteliaisuus. Von Wright on ollut poissa jo riittävän pitkään, että hän voi ottaa paikkansa historiassa. Kuten muun muassa Nordinin, Strangin, Volasen ja Nygårdin artikkelit osoittavat, von Wrightin toiminnan ja aikalaisvaikutuksen analysointi antaa monia mahdollisuuksia syventää ymmärtämystä lähimenneisyyden poliittisista, henkisistä ja kulttuurisista virtauksista. Von Wrightista ei vielä ole kirjoitettu elämäkertaa sen paremmin englanniksi kuin suomeksi tai ruotsiksikaan, hänen koottujen teostensa julkaisemista ei ole aloitettu eikä ole käynnistetty yhtään suurta tutkimushanketta, jossa kartoitettaisiin hänen tärkeyttään eurooppalaisena, pohjoismaisena tai suomalaisena intellektuellina. Tarvitaan tähänastista syvällisempää tutkimusta von Wrightista, hänen historiallisesta asemastaan ja vaikutuksestaan omaan aikaansa. Tähän tarjoavat Helsingissä ainutkertaisten mahdollisuudet Kansalliskirjaston von Wright -kokoelma sekä yliopiston von Wright ja Wittgenstein -arkisto. Nyt julkaistava teos raapaisee vain pintaa mutta toivottavasti herättää halun saada lisää tietoa.

Toinen julkaisemisen päävaikutin on halu vaikuttaa tulevaisuuteen. Ehkä monien mielestä von Wrightin huoli ympäristö- ja kehityskysymyksissä tunnetaan oikein hyvin, mutta hänen esiin nostamansa aiheet eivät ole menettäneet tärkeyttään, pikemminkin päinvastoin. Kasvun rajat näkyvät nykyisin vielä selvemmin kuin von Wrightin aikaan, mistä huolimatta päivänpolitiikkaa jatketaan vanhaa rataa, ikään kuin päättymätön kasvu olisi yhä hyväksyttävä ja realistinen tavoite.

[Ilmastonmuutoksen mainintaan sopiva kohta tässäkin. En tarkoita, että odotan lisäästä kaikkiin merkitsemiini kohtiin, vaan te tietysti valitsette parhaiten sopivan kohdan (tai kohdat).] Kun kehityksen arvostelu jätetään ajattelemattomasti pois julkisesta keskustelusta ja poliittisesta päiväjärjestyksestä, on yhä enemmän tarvetta tarttua uudelleen von Wrightin tuotannon ja toiminnan tarjoamiin itseymmärryksen välineisiin.

Nyt julkaistava artikkelikokoelma ei ole yhteenveto eikä yleiskatsaus. Tiedostamme täysin, että on paljon muitakin ihmisiä, joita pitäisi kuunnella keskusteltaessa von Wrightista ja hänen merkityksestään. Osa heistä on niin vanhoja, että he olivat von Wrightin työtovereita ja ystäviä. Aivan varmasti painavaa sanottavaa olisi myös nuorilla, jotka eivät koskaan kohdanneet häntä. Tavoitteemme ei suinkaan ollut keskustelun päättäminen, vaan halusimme von Wrightin syntymän satavuotisjuhlan yhteydessä osoittaa uusia tutkimusvaihtoehtoja ja herättää kiinnostusta hänen käynnistämäänsä keskusteluja kohtaan.

Helsingissä tammikuussa 2020 **[Tai tarkka päiväys? Mielestäni olisi hyvä joka tapauksessa siirtää päiväys ensi vuoden puolelle, jotta vuosi olisi sama kuin teoksen ilmestymisvuosi.]**

Johan Strang ja Thomas Wallgren

